

ФІНАНСИ

УДК 336.74:336.71(477)

UDC 336.74:336.71(477)

Т. М. Неклюдова, к. е. н.,
О. Г. Казарян, здобувачТ. М. Neklyudova, Candidate of Economic
Sciences,
O. G. Ghazaryan, Degree SeekerАНАЛІЗ СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИANALYSIS OF THE STATE OF FUNCTIONING
OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Актуальність теми дослідження. На етапі реформування національної економіки та підходів щодо регулювання у різних сферах господарювання актуальним є проведення оцінки стану функціонування та фінансового регулювання банківської системи у відбудові національної економіки.

Постановка проблеми. Зміна цілей фінансової політики щодо таргетування валютного курсу на таргетування інфляції негативно вплинули на функціонування банківської системи, а саме зростання безнадійної заборгованості за кредитами, які не змогли повернути економічні агенти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації фінансового регулювання банківської системи досліджували Н. Версаль, В. Виговська, В. Вовк, Н. Гребеник, А. Грязнова, С. Єгоричева, В. Коваленко, О. Крухмаль, В. Маргасова, В. Міщенко, А. Муричев, К. Раєвський, О. Сакун, В. Саєченко, Т. Сможенко, О. Тавасієв, Г. Шиназі та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. У працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання оцінки стану регулювання банківської системи України.

Постановка завдання. Стаття покликана структурувати методичні засади до оцінки стану фінансового регулювання банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. У статті проаналізовано практику фінансового регулювання банківської системи України. Ідентифіковані проблеми та деформації у її функціонуванні: високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень; зростання темпів інфляції, девальвація гривні; низька якість банківських активів; низький рівень капіталізації банків та інші. Обґрунтовано, що поєднання і узгоджене використання інструментів фінансової політики, існуючих та перспективних до впровадження інструментів макро- й мікропруденційного регулювання є основою для формування сприятливих умов функціонування банківської системи.

Висновки. Проаналізовано стан фінансового регулювання банківської системи України. Встановлено, що ідентифіковані проблеми фінансового регулювання банківської системи призвели до зниження її фінансової стійкості.

Ключові слова: банківська система; фінансове регулювання; фінансова політика; фінансова стійкість.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-3(19)-64-69

Urgency of the research. At the present stage of reforming the Ukrainian economy and regulatory approaches in various spheres of economic activity, it is important to assess the state of functioning and financial regulation of the banking system in the reconstruction of the national economy.

Target setting. Changing the objectives of financial policy to target the exchange rate to inflation targeting had a negative impact on the functioning of the banking system, namely the growth of bad debts on loans that could not be repaid by economic agents.

Actual scientific researches and issues analysis. The organization of financial regulation of the banking system was studied by N. Versal, V. Vyhovska, V. Vovk, N. Grebenik, A. Gryaznova, S. Yegorycheva, V. Kovalenko, O. Krukmal, V. Margasova, V. Mishchenko, F. Myshkin studied the organization of financial regulation of the banking system, A. Murichev, K. Raevsky, O. Sakun, V. Savchenko, T. Smovzhenko, O. Tavasiev, G. Shinazi and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. The works of these scientists practically did not reflect the issue of assessing the state of regulation of the Ukraine banking system.

The research objective. The article is aimed to structure the methodological framework for assessing the state of financial regulation of the Ukraine banking system.

The statement of basic materials. The article analyzes the practice of financial regulation of the Ukraine banking system. Identified problems and deformations in its functioning: high level of dependence of the resource base on external borrowings; rising inflation, devaluation of the hryvnia; low quality of bank assets; low level of capitalization of banks, etc. It is substantiated that the combination and coordinated use of financial policy instruments, existing and promising to implement instruments of macro- and micro-prudential regulation is the basis for the formation of favorable conditions for the functioning of the banking system.

Conclusions. The state of financial regulation of the Ukraine banking system is analyzed. It is established that the identified problems of financial regulation of the banking system have led to a decrease in its financial stability.

Keywords: banking system; financial regulation; financial policy; financial stability.

Актуальність теми дослідження. На етапі трансформації ринкових відносин в Україні та підходів до регулювання у різних сферах національної економіки представляється актуальним розробити нову методологію формування механізму фінансового регулювання банківської системи. Досліджувана проблема є досить нагальною для вітчизняного державотворення, яке зумовлено насамперед необхідністю підвищення важливості фінансового регулювання всієї

ФІНАНСИ

банківської системи країні для соціального-економічного поступу національної економіки. Однак вимагає вирішення завдання щодо налагодження взаємодії Національного банку і Уряду України у контексті посилення всебічного фінансового контролю із метою формування єдиної фінансової політики держави на сталий інноваційно-інвестиційний розвиток, сприяння зниженню рівня безробіття, зростання рівня якості життя населення України.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день перед світовою спільнотою постає питання не просто передбачати фінансові кризи, їх уникати або зменшувати їх наслідки. Важливо зрозуміти причину цієї хвороби. Фінансова система потребує не просто косметичного ремонту, що забезпечив би одноразовий вихід із кризи, а такої перебудови, котра виключила б кризові явища в принципі. Удосконалення державного регулювання банківської системи повинно виходити саме з цього принципу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Завдання щодо організації фінансового регулювання банківської системи досліджували В. Виговська, Н. Версаль, В. Вовк, Н. Гребеник, А. Грязнова, С. Єгоричева, В. Коваленко, О. Крухмаль, В. Маргасова, В. Міщенко, Ф. Мишкін, А. Муричев, К. Раєвський, О. Сакун, Т. Смовженко, О. Тавасієв, Г. Шиназі та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на широкий спектр напрямів дослідження у працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання оцінки стану регулювання банківської системи України та стратегічні орієнтири його покращення.

Постановка завдання. Стаття покликана структурувати методичні засади до оцінки стану фінансового регулювання банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою умовою реалізації стратегії економічного розвитку України є модернізація національної економіки за рахунок ефективного регулювання банківської системи, яка відіграє ключову роль у реструктуризації реального сектору економіки, активізації інноваційних трансформацій, формуванні підґрунтя для реалізації євроінтеграційних прагнень держави.

За результатами дослідження визначено, що зростаюча залежність України від міжнародної економіки і світової фінансової системи стала ключовою причиною поширення кризових явищ на національне господарство загалом і його банківську систему зокрема. Серед основних факторів внутрішніх дисбалансів банківської системи України можна виділити такі: високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень та значна частка іноземного капіталу в структурі капіталу банківської системи України; низький рівень капіталізації банків, що не забезпечує належним чином їхню фінансову стабільність; низька якість банківських активів, що визначається зростанням обсягів проблемної заборгованості у структурі кредитного портфеля; несприятлива ринкова кон'юнктура та неефективність антикризових заходів; проведення політики форсованого підвищення доходів населення, що не враховує показники зростання продуктивності праці та забезпечення товарною масою; необґрунтоване зростання доходів та споживчого кредитування за рахунок неконтрольованих банківських позик та ін. Основними зовнішніми факторами, які стали причиною кризових явищ у банківській системі України, стали: зростання темпів інфляції, девальвація гривні, проблеми з платіжним балансом, кредитні «буми», політична нестабільність, зниження темпів економічного зростання й обсягів експорту, падіння цін на активи, а також низький ступінь розвитку фінансових ринків і фінансового законодавства. У свою чергу, антикризові дії Національного банку України щодо контролю за валютними позиціями банків мали короткостроковий ефект, тому схильність банківської системи до валютного і кредитного ризиків залишається досить значною [1-4].

Встановлено, що зміна цілей фінансової політики щодо таргетування валютного курсу на таргетування інфляції негативно вплинули на функціонування банківської системи, а саме зростання безнадійної заборгованості за кредитами, які не змогли повернути економічні агенти. Кількість банків і філій в 2008-2018 роках мали тенденцію до зменшення, що стало результатом проведення «очищення» банківської системи та негативно вплинуло на показники діяльності вітчизняної банківської системи й економічних агентів, що розміщували свої кошти в різних банках, які ліквідовуються (питома вага активів банків, які приймають участь у процедурі ліквідації за 2010-2018 роки, у загальній структурі активів банків України склала 18,7 %,

ФІНАНСИ

відповідно коштів юридичних осіб складо 18%, та фізичних осіб – 29,7%). Такі негативні тенденції призвели до зниження фінансової стійкості банківської системи, насамперед шляхом «заморожування» ресурсів інших банків саме тих банках, які за певний період перебували у процесі ліквідації, сприяючи цим самим виникненню «ефекту доміно».

У свою чергу в абсолютному вимірі динаміка показників функціонування банківської системи України мала тенденцією до зростання, а у відносних показниках у грошовому вимірі – до зниження, що пояснюється впливом інфляції і девальвації. Однак, при умові скорочення кількості банків, відбувається забезпечення стабільного зростання ключових показників, які представляють результативність фінансового регулювання банківської системи. Основні показники функціонування банківської системи України за 2010-2018 роки представлені в (Табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності банківської системи України за період 2010-2018 рр.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Середні показники (млн. грн.)</i>									
Середній розмір активів банку	5383	6024	6441	7097	8334	10438	12714	16046	17528
Середній розмір активів банку в іноземній валюті	2263	2383	2576	2612	3645	4822	5232	6048	6341
Середній розмір власного капіталу банку	835	888	973	1070	937	791	1176	1873	1868
Середній розмір зобов'язань банку	4596	5136	5468	6027	7397	9647	11537	14173	15659
Середній розмір кредитів банку	4188	4582	4658	5060	6460	8180	10088	12103	13758
Середній розмір депозитів банку	2381	2810	3271	3722	4273	5973	8015	10701	11961
Цінні папери, випущені резидентами, у портфелі банків, на один банк	394	434	508	710	905	913	2670	4285	5364
Середня кількість діючих структурних підрозділів банку (шт.)	111	116	112	107	95	99	104	113	109
<i>Відносні показники (%)</i>									
Активи банків до ВВП	87,3	81,1	80,2	87,2	83,0	63,0	52,8	45,2	38,4
Кредити, надані банками, до ВВП	67,9	61,7	58,0	62,2	64,3	49,4	41,9	34,1	30,2
Кредити, надані банками нефінансовим корпораціям, до ВВП	46,4	44,3	43,1	47,2	49,1	39,6	34,5	27,8	24,2
Депозити, отримані банками, до ВВП	38,6	37,8	40,7	45,7	42,5	36,0	33,3	30,1	26,2
Цінні папери, випущені резидентами, у портфелі банків до ВВП	6,4	5,8	6,3	8,7	9,0	5,5	11,1	12,1	11,8
Активи банків на 1 млн населення, млн. грн	20579	23103	24744	28123	30672	29293	29556	31800	32433
Кредити надані банками, на 1 млн. населення, млн. грн	16008	17571	17894	20050	23776	22956	23452	23985	25458
Активи банків до доходів населення	85,6	83,2	77,3	82,5	86,8	70,7	61,4	50,8	42,5
Депозити, залучені банками, до доходів населення	37,8	38,8	39,3	43,3	44,5	40,4	38,7	33,9	29
<i>Показники рентабельності (%)</i>									
Рентабельність активів	-1,4	-0,7	0,4	0,1	-4,0	-6,2	-15,5	-1,9	1,2
Рентабельність капіталу	-8,9	-5,0	2,9	0,7	-35,4	-82,1	-168,0	-16,3	10,9
Прибуток/збиток банківської системи, млрд. грн	-13	-7,7	4,9	1,4	-52,5	-77,9	-195,7	-25,7	15,9

*Джерело: складено на основі офіційних даних Національного банку України

ФІНАНСИ

За аналізований період активи банків у розрахунку на 1 млн. населення мали тенденцію до зростання (із 20070 до 32 433 млн. грн. на 1 млн. населення), яке є свідченням того, що розширення масштабів всієї діяльності банківських установ (однак, також мало місце лише номінальне зростання всіх активів банків). Відповідно, досить помітно зросла величина активів (із 5 088 аж до 17 528 млн. грн. в розрахунку на 1 банк), засвідчуючи цим самим зниження конкурентної боротьби банківських послуг на вітчизняному банківському ринку. Показники рентабельності активів та капіталу протягом 2008-2018 років постійно коливались. Так, найнижча рентабельність була у 2016 р., що насамперед зумовлено збитками банківської системи у розмірі 195,7 млрд. грн., з них 144,4 млрд. грн. є відрахуваннями до резервів ПриватБанком, що сягає 73,8% від загальної суми збитків всієї банківської системи. Упродовж періоду, який аналізується, лише 2012-2013 роки та 2018 рік були беззбитковими.

Проведена оцінка впливу фінансового регулювання на показники функціонування банківської системи в Україні за основними напрямками свідчить, що не лише інфляція негативно впливає на показники банківської системи, а й девальвація національної валюти. Знецінення активів банків у 2010-2018 роках відбулось внаслідок інфляції і девальвації на 73,7% (інфляції – 44,5%, девальвації – 29,2%). Встановлено, що тиск інфляції був більш суттєвим, адже 63,8 % активів банків у 2018 р. були саме у національній валюті. Серед інструментів фінансового регулювання банківської системи найбільше вплинули вимоги до рівня ліквідності, що в майбутньому негативно впливатиме на вітчизняну банківську систему.

У результаті проведеного аналізу розвитку банківської системи України, встановлено, що особливої актуальності набувають питання дослідження динаміки показників функціонування Національного банку України, адже він є важливою частиною для всієї банківської системи. Так, активи НБУ за 2008-2018 рр. у їх номінальному виразі мали тенденцію до зростання, починаючи із 2014 р. Щодо динаміки реальних активів враховуючи вплив інфляції (у свою чергу, не вдалося провести оцінку впливу рівня девальвації гривні на стан активів, як результат відсутності інформації про обсяг активів в іноземній валюті) суттєво не змінилась у досліджуваному періоді [5].

Відповідно, у структурі витрат НБУ у відсотках за 2008-2013 роки значну частку склали витрати за різними операціями із МВФ, із 2014 р. - витрати у розрізі депозитних операцій, які певним чином зумовили стрімке зростання витрат в їх абсолютному розмірі (Рис. 2).

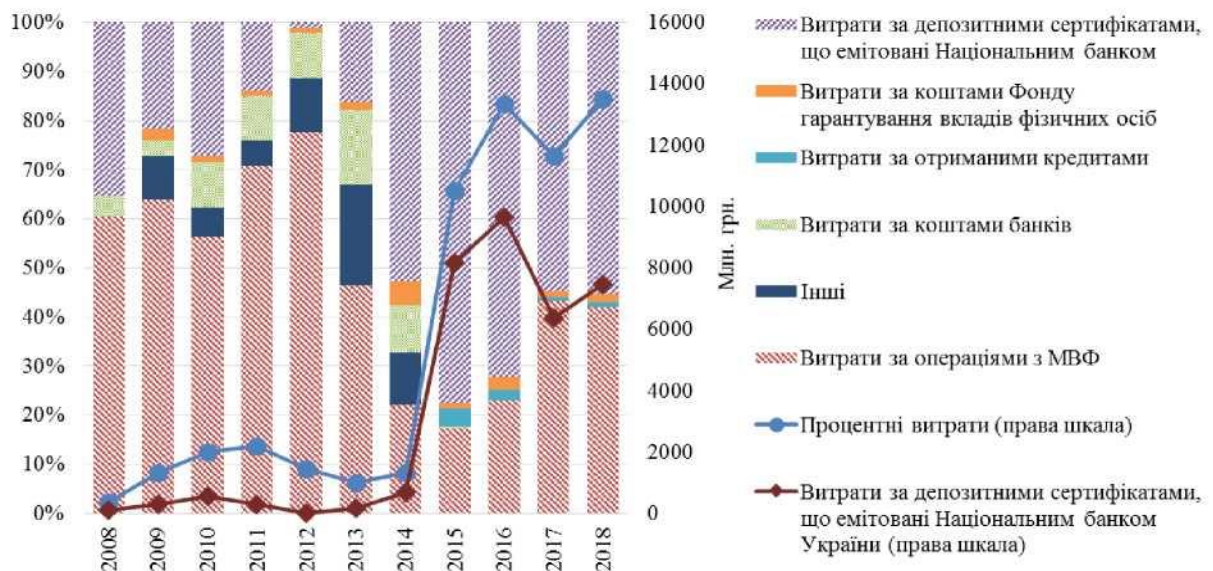

Рис. 2. Структура витрат НБУ за 2008-2018 рр.*

*Джерело: побудовано автором на основі [6-7]

ФІНАНСИ

Не враховуючи суттєве зменшення представленої частки витрат за існуючими операціями із МВФ у загальній структурі витрат Національного Банку України, різні зобов'язання перед МВФ суттєво зростали за 2015-2017 роки (Рис. 3), тим часом погашення зобов'язань, які виникли перед МВФ було мінімальними.

Рис. 3. Зобов'язання перед МВФ, погашення і витрати за ними в 2008-2018 рр.*

*Джерело: побудовано автором на основі [6-7]

Спостерігається значне зростання депозитних сертифікатів, які були емітовані НБУ, за 2015-2018 роки, зумовлені насамперед наявністю підвищеного рівня ліквідності у аналізований період і доволі високими відсотковими ставками за представленими депозитними сертифікатами НБУ. Для 2008 р. характерним є те, що відсотки за ними були досить високими, однак збільшення розмірів депозитних сертифікатів все ж таки не спостерігалось, адже це було результатом підвищення дефіциту ліквідності.

У результаті проведеного дослідження ідентифіковані основні фактори внутрішніх дисбалансів банківської системи України, зокрема: залежність ресурсної бази від зовнішніх запозичень і значна частка іноземного капіталу в структурі капіталу банківської системи України; зниження рівня капіталізації банків, що негативно впливає на їх фінансову стабільність; низька якість банківських активів, що негативно впливає на структуру кредитного портфеля; несприятлива ринкова кон'юнктура і неефективність заходів фінансової політики; проведення політики щодо форсованого підвищення доходів населення, не враховуючи показники зростання продуктивності праці і забезпечення товарною масою; уповільнене зростання доходів і споживчого кредитування, як наслідок зростання неконтрольованих банківських позик тощо.

У результаті проведеного аналізу зроблені проміжні висновки, що діяльність НБУ за аналізований період, характеризується високою прибутковістю (2014-2018 рр.), у свою чергу спостерігається збитковість діяльності комерційних банків. Враховуючи зміни фінансового режиму, НБУ орієнтувався на регулювання існуючої зайвої ліквідності банків не кардинальною зміною нормативів для обов'язкового резервування, а проводячи випуск депозитних сертифікатів, цим самим відводячи ключову роль насамперед відсотку за депозитними сертифікатами на 14 днів. Такий інструмент зумовив відчутне зростання розмірів депозитних операцій й динамічне зростання витрат за відсотками. У свою чергу, доходи, які отримані від

ФІНАНСИ

операцій з фінансовими активами у іноземній валюті, суттєво перекидали відсоткові витрати й зумовлювали прибуткову діяльність НБУ. Саме тому, зміни у фінансовій політиці і фінансовому регулюванні насамперед позитивно вплинули на діяльність центрального банку країни.

Висновки. Аналіз діючої практики фінансового регулювання банківської системи України засвідчив наявність таких проблем та деформацій у її функціонуванні: високий рівень залежності ресурсної бази від зовнішніх запозичень; зростання темпів інфляції, девальвація гривні; низька якість банківських активів; низький рівень капіталізації банків; несприятлива ринкова кон'юнктура і неефективність антикризових заходів; політична нестабільність та інші. Такі негативні тенденції призвели до зниження фінансової стійкості банківської системи. Значна девальвація гривні призвела до зниження рівня доларизації активів і кредитів, але практично не вплинула на рівень доларизації депозитів, адже вкладники намагалися вберегти свої фінансові ресурси від знецінення.

Література

1. Baranovs'kyj, O. I. (2014), *Filosofia bezpeky* [The philosophy of security], UBS NBU, Kyiv, Ukraine., 715 p. (in Ukrainian).
2. Dmytrova O. S. (2015), "The classification of threats and risks Economic Security Bank", *Efektivna ekonomika*, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4599> (Accessed 10 Nov 2015). (in Ukrainian).
3. Kokovikhina O. O. (2015), "Identifikacija zahroz finansovij bezpeci bank", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol.50, pp. 329 – 333. (in Ukrainian).
4. Lisnjak A.Je. (2017), "Chynnyky finansovoi bezpeky bankiv", *universytetu bankivskoji spravy*. – vol. 3 (30), available at: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/124469>.
5. Novyj biznes, available at: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/saygun/chim-horosha-likvidatsija-bankiv485347>.
6. Nacionalnyj bank Ukrainy, available at: <https://bank.gov.ua/control/uk/auction/details>.
7. Ministerstvo finansiv Ukrainy, available at: <https://minfin.com.ua/ua>.

References

1. Baranovskyi, O. I. (2014). *Filosofia bezpeky* [The philosophy of security]. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
2. Dmytrova, O.S. (2015). *Klasyfikatsiia zahroz ta ryzykiv ekonomichnoi bezpeky banku* [The classification of threats and risks Economic Security Bank]. *Efektivna ekonomika*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4599> [in Ukrainian].
3. Kokovikhina, O. O., Oliinyk, A. Yu. (2015). *Identifikatsiia zahroz finansovii bezpetsi bank* [Identification of threats to the financial security of the bank]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Transport Economics and Industry*, 50, 329-333 [in Ukrainian].
4. Lisniak, A. Ye. (2017). *Chynnyky finansovoi bezpeky bankiv* [Factors of financial security of banks]. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy – Bulletin of the University of Banking*, 3(30). Retrieved from <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/124469> [in Ukrainian].
5. Novyi biznes [New business]. *biz.nv.ua*. Retrieved from <https://biz.nv.ua/ukr/experts/saygun/chim-horosha-likvidatsija-bankiv485347>.
6. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/control/uk/auction/details> [in Ukrainian].
7. *Ministerstvo finansiv Ukrainy* [Ministry of Finance of Ukraine]. *minfin.com.ua*. Retrieved from <https://minfin.com.ua/ua> [in Ukrainian].

Надійшла 17.08.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Неклюдова, Т. М. Аналіз стану функціонування банківської системи України / Т. М. Неклюдова, О. Г. Казарян // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 3 (19). – С. 64-69.

Неклюдова Тетяна Миколаївна	кандидат економічних наук, головний фахівець Департаменту грошового обігу Національного банку України; https://orcid.org/0000-0002-2696-5906 ; E-mail: nekludovaT@ukr.net ; Candidate of Economic Sciences, Chief Specialist of the Money Circulation Department of the National Bank of Ukraine; https://orcid.org/0000-0002-2696-5906 ; E-mail: nekludovaT@ukr.net ;
Neklyudova Tatiana Mykolaivna	
Казарян Олександра Генріхівна	здобувач, Чернігівський національний технологічний університет; https://orcid.org/0000-0001-8456-9170 ; E-mail: genrikh.kazarian@gmail.com ;
Kazaryan Alexandra Henrikhivna	Degree Seeker, Chernihiv National University of Technology; https://orcid.org/0000-0001-8456-9170 ; E-mail: genrikh.kazarian@gmail.com .